

ישראל / השטחים הפלשתיניים הכבושים

בשנת 2010 נמשך משבר זכויות האדם בשטחים הפלשתיניים הכבושים, אם כי חלו שיפורים שוליים מסוימים. לאחר שכוחות השיטת הישראליים העוסקים באכיפת המצור הימי על רצועת עזה הרגו תשעה אזרחים שהשתתפו במשט שנועד לפרוץ את המצור, ישראל הכריזה על הקלות בהגבלות החמורות על יבוא לשטח הרצועה. עם זאת, ישראל המשיכה למנוע יצוא מוצרים מעזה, ולעניין זה נודעו השלכות הרסניות על כלכלת הרצועה.

ירי הרקטות של ארגונים פלשתיניים חמושים ברצועת עזה פחת מאוד לעומת שנת 2009, אך ארגונים אלה הוסיפו לכוון התקפות אל ריכוזי אוכלוסייה ישראלים והרגו אזרח אחד. בנוסף לכך, חמאס קיבל על עצמו את האחריות להריגתם של ארבעה מתנחלים יהודים בגדה המערבית. בשנת 2010 ביצעו רשויות חמאס לראשונה גזרי דין מוות שניתנו בבתי המשפט, במקרים מסוימים לאחר משפטים צבאיים לא הוגנים. כמו כן, נטען כי הרשויות עינו עצירים רבים.

בגדה המערבית, כולל מזרח ירושלים, ישראל הטילה הגבלות קשות על חופש התנועה של הפלשתינאים, הרסה בתי מגורים רבים במסגרת מדיניות מפלה, המשיכה בבנייתן הבלתי חוקית של ההתנחלויות, ועצרה באורח שרירותי ילדים ומבוגרים. מנגנוני הביטחון של הרשות הפלשתינית עצרו מאות אנשים והטענות בדבר עינויים במשמורת כוחות אלה התרבו.

רצועת עזה

ישראל

עד ל-1 באוקטובר 2010 נהרגו בהתקפות צה"ל ברצועת עזה, על-פי נתוני האו"ם, 21 אזרחים פלשתינאים, ובכלל זה בתקיפת מנהרות הברחה ובהתקפות שבוצעו בתגובה לירי רקטות. במרבית המקרים שדווח עליהם נהרגו אזרחים פלשתינאים בידי צה"ל באזורים האסורים בכניסה הפרוסים לאורך גבולותיה הצפוני והמזרחי של רצועת עזה, על-פי רוב בעת שעסקו באיסוף חומרי בניין או בחקלאות.

ב-31 במאי ירטו כוחות השיטת של ישראל משט שניסה לפרוץ את המצור על עזה, והרגו תשעה אזרחים. ועדת חקירה של מועצת האו"ם לזכויות האדם מתחה ביקורת על כוחות ישראל וקבעה כי אלה ביצעו הרג בלתי חוקי, התעללות בעצירים והפרות נוספות. נכון לעת כתיבת שורות אלה, החקירה הישראלית בעניין טרם הגיעה לסיומה.

ועדה אחרת של מועצת האו"ם לזכויות האדם דיווחה בחודש ספטמבר כי החקירות שישראל עורכת בנוגע לעשרות מקרים שבהם בוצעו הפרות של זכויות האדם במסגרת "מבצע עופרת יצוקה", ובכלל זה הרג מכוון או פזיז של אזרחים והרס מופקר של רכוש אזרחי בשנים 2008-2009 אינן מלאות. זאת, כיוון שהרשויות נמנעו מחקירת מקרים מסוימים שנטען בהם כי בוצעו מעשים פסולים ומבדיקת אחריותם של "מקבלי החלטות בדרג בכיר". הוועדה אף מצאה כי בתפקידו של הפרקליט הצבאי הראשי מגולם ניגוד עניינים, כיוון שהוא אישר תכניות למתקפה מצד אחד, אך גם נושא באחריות להעמדה לדין בגין הפרות שחיילים ישראלים ביצעו כביכול מצד שני.

החקירות שהפרקליטות הצבאית קיימה הובילו להרשעתם של שלושה חיילים במערכת השיפוט הצבאית של צה"ל בעברות שבוצעו במהלך העימות. חייל אחד נידון לעונש מאסר בגין גנבת כרטיס אשראי, ושני חיילים אחרים הורדו בדרגה ונידונו למאסר על-תנאי בגין שימוש בילד כמגן אנושי. חייל רביעי הועמד לדין באשמת הריגה בגין ירי על אזרחית שהניפה דגל לבן. בחודש ינואר שילמה ישראל 10.5 מיליון דולר ארה"ב כפיצוי על נזק שגרמה למתקני האו"ם במהלך העימות.

המצור

בשנת 2010 נמשך המצור הישראלי על רצועת עזה, המוטל מאז השתלטות חמאס על שטח זה בחודש יוני 2007, וכמו כן נמשכו השלכותיו ההומניטאריות והכלכליות החמורות על האוכלוסייה האזרחית.

לאחר ההרג במשט ב-31 במאי הופעל על ישראל לחץ בינלאומי, ובעקבותיו הקלה ישראל את ההגבלות שהיא מטילה על יבוא. עם זאת, לפי דיווח של האו"ם, היקף היבוא לרצועת עזה מסתכם, נכון לחודש ספטמבר, בשליש לערך מהיקפו לפני המצור. ישראל אישרה עקרונית יבוא ייעודי של חומרי בניין בהיקף של 15 מיליון דולר ארה"ב לפרויקטים של האו"ם, והעבודות לשדרוג שני מתקנים לטיפול במי שפכים החלו. אולם, נכון לחודש אוקטובר, החומרים הנחוצים לבניית בתי ספר ומרפאות חדשים טרם הוכנסו לרצועת עזה. סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים פלשתינאים (אונר"א) דיווחה כי ההגבלות הישראליות מנעו ממנה לבנות בתי ספר חדשים, וכי בשל מחסור במקום בכיתות הלימוד בבתי הספר שלה נאלצה בשנת 2010 להפנות 40 אלף תלמידים לבתי ספר המנוהלים על-ידי חמאס.

ישראל המשיכה לאכוף הגבלות מוחלטות כמעט על היצוא. נכון לחודש אוגוסט, כ-65 מהמפעלים ברצועת עזה עדיין סגורים, ולפי נתוני מרכז הסחר הפלשתיני, יתר בתי החרושת פועלים בהיקף של בין 20% ל-60% מתפוקתם הפוטנציאלית. מספרם של תושבי רצועת עזה הרשומים באונר"א כסובלים מ"עוני מחפיר" שולש מאז שנת 2007, והגיע ברבעון השני של שנת 2010 ל-300 אלף נפש, בעוד שיעור האבטלה עלה לכדי 44%.

המצור המוטל על רצועת עזה הוא צורה בלתי חוקית של ענישה קולקטיבית המושתת על תושבים בשטח כבוש, וגורמים ישראליים רשמיים הצהירו כי מצור זה ייוותר על כנו עד אשר חמאס ישחרר את החייל גלעד שליט שנלכד בשנת 2006. ישראל היא ספקית החשמל העיקרית של רצועת עזה (מצרים מספקת גם היא כמות מסוימת של חשמל לרצועה) וספקית הדלק היחידה שלה, היות שאינה מתירה יבוא של דלק ממקורות אחרים. בנוסף לכך, תחנת הכוח היחידה של הרצועה פעלה בשנה החולפת בתפוקה נמוכה לאחר שהרשות הפלשתינית לא שילמה לישראל עבור משלוחי דלק תעשייתי. תושבי רצועת עזה סבלו מהפסקות חשמל יומיומיות, שכל אחת מהן נמשכה בין שמונה ל-12 שעות.

הכוחות הישראליים יצרו אזור אסור בכניסה המשתרע על-פני 30% מהאדמות החקלאיות בעזה, וירו בשנת 2010 דרך קבע בתושבי הרצועה שהתקרבו עד למרחק של קילומטר וחצי או פחות מקו הפסקת האש (הקו הירוק). בנוסף לכך, חיל הים הישראלי פתח באש דרך קבע על סירות דיג פלשתיניות ששטו עד למרחק של למעלה משני מיילים ימיים מהחוף, וכך אסר חיל הים על גישה לכ-85% מהמים הטריטוריאליים של הרצועה.

מצרים שותפה לאחריות למצור בכך שהיא מונעת תנועה של סחורות ואנשים במעבר רפיח, הנתון לשליטתה, בגבולה הדרומי של הרצועה. בחודש יוני הקלה מצרים את ההגבלות שהיא מטילה על פלשתינאים הזקוקים לטיפול רפואי ועל פלשתינאים המחזיקים בדרכונים זרים ובאשרות, אך לא הקלה את ההגבלות על מעבר תושבים אחרים. בנוסף לכך, מצרים המשיכה להגביל את היבוא והיצוא של סחורות.

חמאס

ירי הרקטות של חמאס מרצועת עזה הצטמצם מאוד מאז שנת 2009. במהלך שנת 2010 ירו ארגונים פלשתיניים חמושים ברצועה אל ריכוזי אוכלוסייה בישראל, נכון לחודש אוקטובר, 75 רקטות, רובן מתוצרת בית. בחודש מארס קיבל על עצמו הארגון העזתי החמוש אנסאר א-סונאא, שלא היה מוכר קודם לכן, את האחריות לירי רקטות שממנו נהרג בישראל מהגר עבודה תאילנדי. משטרת ישראל דיווחה כי לפחות ארבעה פגזי מרגמה שהכילו זרחן לבן נורו מהרצועה.

חמאס פרסם שני דוחות שבהם טען כי ירי הרקטות לתוך ישראל במהלך "מבצע עופרת יצוקה" כוון אל מטרות צבאיות וכי הפגיעה באזרחים לא הייתה מכוונת. לאמתו של דבר בוצע ירי חוזר ונשנה על ריכוזי אוכלוסייה ברקטות שכלל לא ניתן לכוון במדויק; ובנוסף, ארגונים פלשתיניים חמושים ומנהיגים פלשתינאים השמיעו הצהרות המלמדות על כוונה לפגוע באזרחים כתגמול על התקפותיה של ישראל; ועובדות אלה מפריכות את טענת הארגון. על-פי דיני המלחמה, ירי רקטות או מרגמות והתקפות אחרות על אזרחים אינן מוצדקות בשום נסיבות שהן, גם כשנועדו לשמש מעשי תגמול. בחודש ספטמבר קבע האו"ם כי חמאס לא קיים חקירות מהימנות בנוגע להתקפות הרקטות הבלתי חוקיות, ואף לא בנוגע להרג אנשים שנחשדו בשיתוף פעולה עם ישראל או יריבים פוליטיים ובנוגע לפגיעה באנשים אלה.

משרד הפנים של חמאס ביצע לראשונה ב-2010 חמישה עונשי מוות שהטילו בתי משפט, כולם באמצעות כיתת יורים. שלושה מהגברים שהוצאו להורג נידונו למוות על-ידי בתי משפט צבאיים בגין שיתוף פעולה עם ישראל, לאחר שהוחזקו במעצר ונשפטו באופן המפר את כללי ההליך ההוגן. כמו כן, בתי המשפט האזרחיים והצבאיים של חמאס דנו למוות שישה בני אדם נוספים.

מתלונות שהתקבלו בנציבות הפלשתינית העצמאית לזכויות האדם עולה כי נכון ל-31 באוגוסט מנגנון ביטחון הפנים של משרד הפנים ומשטרת חמאס ברצועת עזה עינו לכאורה 132 בני אדם.

חמאס המשיך להחזיק בחייל הישראלי גלעד שליט, שנלכד בחודש יוני 2006, ולכלוא אותו מבלי לאפשר לו כל קשר עם החוץ, בתנאים המהווים יחס אכזרי ובלתי אנושי, כיוון שהוא מסרב לאפשר לו לעמוד בקשר עם משפחתו או לקבל ביקורים מטעם הוועד הבינלאומי של הצלב האדום.

משטרת חמאס ממשיכה להטריד, לעצור ובמקרים מסוימים גם לענות אנשים הנחשדים בעברות "מוסר", הכוללות הומוסקסואליות ומין מחוץ לנישואין. כמו כן, חמאס ממשיך לסגור או להגביל בתי עסק המאפשרים לגברים ולנשים לא נשואים, שאינם קרובי משפחה, "להתרועע" זה עם זה. בחודש יוני סגר משרד הפנים שש עמותות ברפיח, ובחודש אוגוסט סגר המשרד ארגון צרפתי לא ממשלתי שהעניק טיפול רפואי.

הגדה המערבית

הרשות הפלשתינית

בשנת 2010 חלה עלייה במספר התלונות על עינויים בידי מנגנוני הביטחון של הרשות הפלשתינית בגדה המערבית. עד לחודש ספטמבר התקבלו בנציבות הפלשתינית העצמאית לזכויות האדם 106 תלונות בנושא זה.

בתי המשפט של הרשות הפלשתינית לא מצאו איש מאנשי כוחות הביטחון אחראי לעינויים או למעצר שרירותי. במקרה היחיד שהובא בפני בית המשפט, ואשר נגע למוות של הייתה עמר, בן 33, לאחר שנעצר בידי שירות המודיעין הכללי בשנת 2009, הורה בית דין צבאי של הרשות הפלשתינית לשירות המודיעין הכללי לשלם למשפחה פיצויים, אך זיכה את חמשת הקצינים שהואשמו בגרימת מותו של עמר מ"חוסר ראיות" לעינויים. זאת, אף על פי שנתיחה פתולוגית איששה את הטענה שהמוות נגרם "באופן ישיר בשל עינויים".

שירותי הביטחון של הרשות הפלשתינית מנעו במהלך השנה באורח שרירותי את קיומן של פעולות מחאה ומסיבות עיתונאים רבות, ופיזרו את חלקן באלימות, וכן תקפו ועצרו באורח שרירותי עיתונאים שסיקרו תקריות אלה.

ישראל

הכוחות הישראליים בגדה המערבית הרגו, נכון לחודש אוקטובר, לפחות שבעה אזרחים פלשתינאים. על-פי ארגון בצלם, לא נשקפה לכוחות הביטחון הישראליים או לאזרחים ישראלים שום סכנה מההרוגים, שכללו שני צעירים שעסקו באיסוף שיירי מתכת ושני ילדים שהשתתפו בהגנה בכפרם.

מתנחלים ישראלים הרסו או השחיתו מסגדים, עצי זית, מכוניות ורכוש פלשתיני אחר, ואף תקפו פלשתינאים גופנית. בחודש אוקטובר דיווח האו"ם על 204 תקיפות שמתנחלים ביצעו ואשר גרמו לפציעתם של פלשתינאים או הסבו נזק לרכושם. מספר זה גדול כמעט פי שניים ממספר התקיפות של מתנחלים שדווח עליהן בשנה שקדמה לכך. הרשויות הישראליות עצרו מתנחלים רבים אך מעטים בלבד הורשעו.

הריסת בתים ופינוי תושבים

בשנת 2010 הרסו הרשויות הישראליות, נכון לחודש אוקטובר, 285 בתים מגורים ומבנים אחרים בגדה המערבית (כולל מזרח ירושלים), ובכך הותירו 340 בני אדם ללא קורת גג. פעולות ההרס בוצעו בטענה שהבתים נבנו ללא רישיונות. בפועל, פלשתינאים כמעט שאינם יכולים לקבל רישיונות בנייה כאלה. בניגוד לכך, לרשות המתנחלים עומד מסלול תכנון נפרד, ובמסגרתו

מוענקים להם רישיונות בנייה חדשים בקלות רבה הרבה יותר. הרשויות הישראליות הרסו שוב ושוב את היישוב אל-פארסייה שבצפון בקעת הירדן, וכך עקרו 113 בני אדם מבתיהם בטענה שאנשים אלה חיו בתוך "שטח צבאי סגור". חלק מהמשפחות שנותרו ללא קורת גג חיו במקום לפחות מאז שנות השישים.

מתנחלים אף המשיכו להשתלט על בתים פלשתיניים במזרח ירושלים, בין היתר על סמך חוקים המכירים בתביעות בעלות של יהודים שחיו באזור זה לפני 1948, אך חוסמים תביעות בעלות של פלשתינאים מאותה תקופה במערב ירושלים.

בין ה-26 בנובמבר 2009 וה-26 בספטמבר 2010 "הקפאו" הרשויות הישראליות בנייה חדשה למגורים בהתנחלויות, להוציא מזרח ירושלים וכאלפיים יחידות דיור שסודותיהן כבר הונחו, ולהוציא בנייה של מבני ציבור ומתקני תשתית.

חופש התנועה

ישראל הותירה על כנו הגבלות קשות על תנועת פלשתינאים בגדה המערבית, ובייחוד ב"אזור סי" הנתון לשליטתה הבלעדית. חסימות דרכים מסוימות הוסרו, אך למעלה מ-500 חסימות כאלה נותרו במקומן.

כמו כן, ישראל המשיכה בהקמת החומה, המכונה גם מכשול ההפרדה. כ-85% מתוואי המכשול עוברים בתוך הגדה המערבית, ומותיירים התנחלויות רבות מצדו ה"ישראלי". הפקעת האדמות הפרטיות שהייתה כרוכה בהקמת המכשול הרחיקה חקלאים ורועי צאן רבים מאדמותיהם.

מעצר שרירותי ומעצרם של ילדים כאילו היו בגירים

כוחות הביטחון הישראליים עצרו באורח שרירותי פלשתינאים שהובילו מחאה לא אלימה נגד התנחלויות ישראליות ונגד תוואי מכשול ההפרדה. בחודש אוקטובר דן בית משפט צבאי את עבדאללה אבו רחמה מהכפר בילעין לשנת מאסר בגין הסתה לאלימות וארגון הפגנות בלתי חוקיות, בעיקר על סמך הצהרות שנגבו בכפייה מילדים. בחודש ינואר שיחרר הצבא הישראלי את פעיל המחאה נגד החומה מוחמד עות'מאן, לאחר שהחזיק בו במעצר ללא משפט במשך 113 יום.

בתי המשפט בישראל מגדירים אמנם ישראלים מתחת לגיל 18 כקטינים, בהתאם לאמות המידה הבינלאומיות, אך בתי המשפט הצבאיים של ישראל ממשיכים להתייחס לפלשתינאים מעל גיל 16 כאל "בגירים", ואף לגזור את עונשם ככאלה, על-פי גילם בעת מתן גזר הדין, גם אם נחשבו קטינים בעת ביצוע העבירה. נכון לחודש ספטמבר, ישראל מחזיקה במשמורת לפחות 286 ילדים מתחת לגיל 18, ובכלל זה עשרים מתחת לגיל 15. ארגונים לזכויות האדם דיווחו על עשרות מקרים שבהם הרשויות הישראליות עצרו וחקרו ילדים פלשתינאים שלא בנוכחות בן משפחה בוגר וללא גישה לעורך דין, כנדרש בחוק, והתעללו בילדים בעת שהיו במשמורת כדי לכפות עליהם לחתום על הודאות בעברית, אף כי אינם מבינים שפה זו.

נכון לחודש ספטמבר, ישראל מחזיקה 189 פלשתינאים במעצר מנהלי ללא הליכים משפטיים.

ישראל

בדואים אזרחי ישראל סבלו מהריסה מפלה של בתי מגורים. בין החודשים יולי ואוקטובר הרסו המשטרה ומנהל מקרקעי ישראל את הכפר הבדואי אל-עראקיב שש פעמים, והותירו 300 בני אדם ללא קורת גג. זאת, בשעה שתושבי הכפר ערערו בבית המשפט על טענת המדינה כי הם מעולם לא החזיקו בבעלותם אדמות באזור. כ-90 אלף בדואים חיים בכפרים "לא מוכרים" שלהם נשקפת סכנת הריסה, ואינם מקבלים שירותים בסיסיים כלשהם.

ישראל אף מסרבת להכיר במעמד החוקי של אלפי בתי מגורים בבעלות פלשתינאים אזרחי ישראל, ובכלל זה בתי הכפר דהאמש, המונה 600 תושבים, במרכז ישראל. כיוון שאין לכפר מעמד חוקי, תושביו אינם מקבלים שירותים בסיסיים כלשהם. אף שהתושבים מחזיקים בבעלות חוקית על האדמות שבתיהם נבנו עליהן, ישראל מסרבת לשנות את ייעודה של הקרקע, המוגדרת כיום כחקלאית, ולהגדיר אותה מחדש כקרקע לבנייה למגורים, ובכך הופכת את בתיהם לבלתי חוקיים.

בישראל שוהים כ-200 אלף מהגרי עבודה, ורבים מהם עובדים בתנאי ניצול. מעסיקים מונעים מעובדים משכורות, ועל-פי דיווחים, גם תשלום-חסר הוא תופעה נפוצה. רוב העובדים שקועים בחובות לסוכנויות גיוס, כבולים לפרנסתם למעסיק יחיד, ואינם יכולים לעבור למעסיק אחר ללא הסכמתו של מעסיקם הנוכחי. הממשלה גירשה מהגרי עבודה ואת ילדיהם שנולדו בישראל, במסגרת מדיניות המגבילה את יכולתם של מהגרי עבודה להקים משפחות.

גורמי מפתח בינלאומיים

ישראל היא המדינה הזוכה לסיוע הנרחב ביותר מארה"ב מאז מלחמת העולם השנייה, ובשנת 2010 היא זכתה לסיוע צבאי בהיקף של 2.775 מיליארד דולר. ממשל אובמה פעל לחידוש המשא ומתן הישיר בין ישראל לבין רשות הפלשתינית בחודש ספטמבר, והציע לישראל סיוע נוסף בתמורה לחידוש ה"הקפאה" החלקית של הבנייה בהתנחלויות. ארה"ב המשיכה לאמן ולצייד את כוחות הביטחון הפלשתיניים, והעניקה לרשות הפלשתינית סיוע צבאי ומימון לפרויקטים שונים בגובה 350 מיליון דולר, וכן 150 מיליון דולר נוספים כסיוע ישיר לתקציבה של הרשות. כמו כן, האיחוד האירופי העניק לרשות הפלשתינית 230 מיליון אירו, נכון לחודש אוקטובר.

הן מועצת זכויות האדם של האו"ם והן העצרת הכללית קיבלו החלטות-מעקב הקוראות לישראל ולחמאס לחקור הפרות קשות של דיני המלחמה. בולטת הימנעותה של הרשות הפלשתינית מהפנייתו של דו"ח מומחה מטעם מועצת האו"ם לזכויות האדם בנוגע לצעדים שננקטו למתן דין וחשבון בעקבות מלחמת עזה להתייחסותם של גופי או"ם בדרג בכיר יותר, והדבר ככל הנראה קשור בלחץ חיצוני הנוגע למשא ומתן עם ישראל.